

ПРИКАЗИ И КРИТИКИ

Босилчиџи Сл., Октобарска Револуција 1917 и прве године совјетске власти. Београд, „Младост“ 1966, 303.

ЗНАЧАЈНА илустрирана публикација за Октомвриската револуција, издадена по повод на нејзиниот педесетгодишен јубилеј. Авторот вложил голем труд, умевање и знаење да компонира ваков моштен важен и потребен илустративен труд, посветен на Големиот Октомври.

По уводниот збор на Р. Чолаковиќ — Во слава на Октомври каде е одбележено значењето на овој епохален настан во светската историја, авторот, за поедноставно ориентирање, ја разделил целата материја на неколку поглавја. На прв план набележени се извесни општи познавања за годините што му претходеа на Октомври, а потем, со најдетализирано употребени илустрации дадени се настаните за периодот на буржоаско-демократската Револуција, февруар—октомври 1917, за да се акцентира периодот на самата Револуција, настаните во времето на Граѓанската војна и почетокот на мирната социјалистичка изградба (1921—1923). За одбележување е и одделот за одгласот на Октомвриската револуција во светот и во југословенските земји.

Објавените оригинални илустрации и други прилози, со текстуралниот дел како увод и под секоја илустрација, придонесуваат на оригинален начин да се разберат движечките настани на

Големиот Октомври. Оваа панорама на Социјалистичката Револуција ги збогатува уште повеќе нашите знаења за овој епохален настан во светската историја.

За посебно одбележување се илустративните прилози за одгласот на Октомвриската револуција во светот, а одделно во југословенските земји. Приложени се илустрации со текст за Југословените во Октомвриската револуција и во Граѓанската војна, потоа за црвеноармејците од југословенските земји, револуционерните настани во југословенските земји. Секако публикацијата ќе била пополна, особено одделот за одгласот на Октомври сред југословенските народи, ако беа приложени и илустрации и друг материјал за одгласот и во Македонија, а особено за Македонците учесници во Револуцијата (Константинович, Каваев и др.) потоа за револуционерните настани во Македонија и манифестациите што биле преземени во корист на големата Револуција.

Оваа мошне значајна публикација може да послужи особено и како илустративен материјал и како прирачник за самите наставници при изведување на методските единици посветени на Октомвриската револуција.

Х. А.—П.

И. Д. Очак: Югославјанские интернационалисты в борьбе за победу советской власти в России (1917—1921 годы) (Издательство Московского университета, 1955)

Учеството на Југословените во борбата за власт на Советите е знаменит пример на пролетерски интернационализам. Посветувајќи му ја на тоа учество оваа книга, Иван Драгович Очак

сакал да го објасни создавањето и дејноста на југословенските комунистички групи во Русија и да го прикаже учеството на Југословените, војници на Црвената армија, во борбата за Совет-

ската Социјалистичка Република. Во првата глава на својата книга тој ја изложил кратката историја на Југословените, воени заробеници, кои се наоѓале на руската територија (1914—1917). Не сакајќи да се борат за Австро-унгарија, која војувала против Русија, Србија и Црна Гора, многумина Југословени, австроунгарски војници, ја напуштале војската на монархијата и некако преминувале на спротивната страна, најмногу на рускиот фронт. Така на руската територија за време на граѓанската војна имало повеќе од 200.000, како што утврдува И. Д. Очак според советските архивски извори. Еден дел од тие заробеници и пребеганите војници го сочиниле југословенскиот доброволен корпус. Очак убава го прикажал влијанието на Февруарската револуција врз редовите на корпусот и на другите Југословени, воени заробеници во Русија. Тој напишал дека Револуцијата знатно ги оживела Југословените и ги поттикнала по пример на руското движење да се организираат и самите. Во почетокот на мај 1917 бил создаден Југословенскиот централен комитет кој се поврзал со сличните комитети во другите места, сочинувајќи ја основата за создавање на Југословенскиот револуционерен сојуз, на кого во летото 1917 му припаѓале околу 20.000 членови. Тој сојуз немал доволно јасен политички правец, бидејќи неговите припадници уште не ја разбрале наполно револуционерна Русија и поради тоа што неговиот социјален состав и на неговото раководство не бил еднороден.

Во втората глава на својата книга И. Д. Очак го прикажува односот меѓу Октомвриската револуција и револуционерното движење на југословенските воени заробеници во Русија (1917—1921). Советската влада, по декретот на Ленин, ги ослободила заробениците од затворски режим, им дала слобода на движење и ги помагала при враќањето во нивната татковина. Силната група во Југословенскиот револуционерен сојуз уште кон почетокот на јануари 1918 год. се зафатила од бившите воени заробеници да создава специјални одреди, кои во составот на Црвената гарда ќе се борат за советската власт. Во пролетта на 1918 год. тој сојуз престанал да постои, а неговото раководство и мнозинството членови ѝ пришле на советската власт и потоа се бореле за неа.

Натамошниот чекор на југословенските револуционери било создавањето на комунистички групи, насочувано од Централниот комитет на Руската комунистичка партија (болшевици), и од самиот Ленин. Така, во Москва на 16 мај 1918 год. конечно била организирана Југословенската комунистичка, емигрантска партија, за да ги организира сите Југословени врз платформата на комунистичката програма и заштитата на советската власт. Југословенската партија се сметала како секција на Руската партија и подоцна се нарекла Југословенска комунистичка група на Руската комунистичка партија (болшевици), донесувајќи свој статут на 16 јули 1918 год. Групата агитувала меѓу Југословените да ги усвојат идеите и програмата на Октомвриската револуција, да стапуваат во Црвената армија и со оружје да се борат за советската власт. Таа им се спротивставувала на сите организации што работеле Југословените да бидат против советската власт, дејствувала преку својот весник „Светска револуција“ и комунистите — агитатори кои доаѓале меѓу воените заробеници и им зборуваа за големите промени во Русија и за програмата на советската власт. Освен оваа во Москва, создадени се југословенски комунистички групи во Астрахан, Казан, Самара, Одеса, Петроград, Саратово, Царичин, и други места во Русија. Во почетокот на 1919 год. била образувана Југословенска комунистичка група во Харков, како централна за југословенските групи, создадени и во други места на Украина. Во источниот предел на Советската Република (во Сибир, Туркестан и Казахстан) постоеле југословенски комунистички групи во Семипалатинск, Ачинск, Томск, Красноярск, Иркутск, Нижнеудинск, Омск, Ташкент, Самарканд. Сите југословенски групи ги обединувало од 2 март 1912 год. Централното југословенско биро при Централниот комитет на Руската комунистичка партија (болшевици) со седиште во Москва.

По иницијатива на комунистите, во Москва на 20 март, во 1919 год. на соборот на делегатите од фронтот и од повеќе места бил образуван југословенски совет на работничките и селанските депутати, за да ја преземе грижата за Југословените, кои тогаш се наоѓале во Русија, за нивното пролетерско класно образование и за враќањето во

татковината. Покрај тој централен, биле уште создадени југословенски совети во Петроград, Одеса и во други места. Советите насекаде им помагале на комунистичките групи да остварат влијание врз бившите воени заробеници. И. Д. Очак тврди дека мнозинството Југословени, бивши воени заробеници, во Русија им пришле на болшевиците, дека мнозинството југословенски комунисти останале во Советска Русија до 1921 год., до завршувањето на граѓанска војна и победата на советската власт.

Иван Драгович Очак во третиот дел на книгата пишува за Југословените на фронтите на граѓанската војна (1918—1921). Првите југословенски одреди на Црвената гарда се создавале веќе кон крајот на 1917 год. Во првиот интернационален одред на Црвената гарда, создаден тогаш во Одеса, една третина од неговиот состав го сочинувале Југословените: во Екатеринослав Југословените организирале I српски советски револуционерен одред во Харков и Ефремов бил создаден по еден југословенски партизански одред. Бидејќи суделувале во востанието за советска власт во Киев, Југословените на просторот на Киев создале неколку црвеногардејски одреди. Очак смета дека на територијата на Советската Русија, кон крајот на 1917 и почетокот на 1918 год., биле создадени дваесет доволно силни југословенски одреди, кои се бореле самостојно и заедно со руските и интернационалните одреди на Црвената гарда на просторот на Киев, Екатеринослав, Саратов, Самара, Казан, Одеса, Царицин, Астрахан, во Краснојарск, Томск, и Нижнеудинск, околу Иркутск, Јакутск и Ачинск. Југословенските борци им припаѓале на мешовитите интернационални единици на Црвената армија, образувајќи во нив посебни чети и одреди. Интернационалните единици на Црвената армија се бореле на сите фронтови на граѓанската војна; се цени дека во 1918 год. во нив се наоѓале околу 52 илјади луѓе. Интернационалистите имале свои одреди, полкови и ретко дивизии. Најзначајната југословенска единица била I југословенски комунистички полк, образуван есента 1918 год. од три поранешни одреди кои се бореле во поширокиот предел на Царицин. Полкот се наоѓал во состав на десетата Црвена армија. Југословенските единици храбро

се бореле и нивните команданти се истакнувале, примајќи често пофалби од повисоките штабови на Армијата; многу Југословени загинале во борбата за Руската Федеративна Советска Република. Данило Срдиќ и Алекса Дундик се издигнале до најзначајните херои на Црвената армија. Очак заклучил дека во граѓанската војна, со оружје во рака, за Советската Република се бореле повеќе од 30.000 Југословени. Таа проценка е поточна од сите поранешни.

Очак во прилогот ги покажал изворите на книгата: печатени документи на Руската комунистичка партија, архивски извори, материјали од музеи, печатени извори, периодика, мемоарска литература, литература на руски и украински и српско-хрватски јазик. По објаснувањето на скратените имиња на користените архиви, дал посебен регистер на личните имиња и географските термини. Очак ги исцрпел советските и југословенските извори. На југословенска страна нашол неколку збирки документи со малку податоци за својата тема, неколку научни студии, записи и сеќавања на учесниците на настаните; на советска страна стоеле широки извори, научна литература, зборници, документи, и архивски документи. На значењето на овие извори треба да се укаже, зашто Очак го наоѓал во петнаесет најважни советски архиви (државни, партиски и воени — од сојузен и понизок ранг). Наоѓал податоци и во дваесет и седум периодични советски и југословенски публикации од она и денешното време. Документираноста што на текстот насекаде му ја дал, потврдува дека Очак грижливо ги користел сите извори. Многумина југословенски борци ги споменал; за најистакнатите организатори и старешини на единиците дал краток животопис, понекаде и фотографија, а за многу други кратки биографски податоци во поттекстот.

Книгата на И. Д. Очак ја издал Московскиот државен универзитет. Таа книга е со таква вредност и толку значајна за Југословените што треба да се преведе и објави на некој од југословенските јазици.

В. С.